

Årbok for Karmsund 2001-2002

Karmsund folkemuseum

Haugesund 2002

Haugesund Bok & Offset AS

*Stuert Einar O. Nilsen og Pauline f. Hauge giftet seg i 1939.
Foto: P. E.*

SJØMANNSFAMILIER I HAUGESUND I MELLOMKRIGSTIDEN

Hildur Aase

I Haugesund var yrkesstrukturen for menn i mellomkrigstiden spesiell sammenlignet med andre byer. Her var langt flere sjømenn, og antallet økte raskt i 20-årene. I 1930 var nær 30%, eller ca. 1500 personer sysselsatt i sjøfart.

På 30-tallet økte også antall sjøfolk raskt. Omtrent halvparten av alle unge gutter ble sjømenn. Men nå er sjømannsykket ikke lenger i så stor grad bare et ungdomsykke. Antallet familieforsørgere som arbeider som underordnede sjømenn mer enn firedobler seg, til ca. 370 personer, og antallet styrmenn, som også øker raskt, fordobler seg nesten og teller i 1939 ca. 170 personer. Tilsvarende tall for de andre befolkningsgruppene i byen viser en liten nedgang i arbeider- og håndverkergruppene og en viss økning i gruppen for næringsdrivende og funksjonærer.

Hvorfor økte så antallet sjøfolk, og ganske særlig gifte sjøfolk, så sterkt i mellomkrigstiden? Hvem var disse sjømannsfamiliene? Hvordan påvirket "de harde trettiåra" familiestruktur og levekår? Og ikke minst: Hvordan opplevde sjømannskonene tilværelsen?

S/S «Erling Lindø» i Jakobstad i Finland sommeren 1924. Foto: P. E.

Disse spørsmålene skal jeg prøve å gi noen svar på. I stor grad gir jeg da ordet til de 15 sjømannskonene jeg intervjuet i 1986. Konene til dekksoffiserer, kapteiner og styrmenn, er representert ved informant nr. 1-7. Konene til maskinister (maskinoffiserer), er representert ved informant nr. 8 og 9. Konene til stuerter er representert ved informant nr. 10 og 11, og konene til sjøfolk uten noen offisersgrad er representert ved informant nr. 12-16.

Som en ser er informantene relativt jevnt fordelt over hele det sosiale spekteret i gruppen. Men fordi en generelt vet mest om levekår i høystatusgrupper, lar jeg de andre slippe mest til orde.

Byens befolknings- og næringsstruktur

Ettersom inntektsmulighetene for vanlige eller underordnede sjøfolk ikke på noe tidspunkt var spesielt gode sammenlignet med mulighetene på land, må befolknings- og næringsstrukturen i haugesundsregionen trolig ha betydd mye for sysselsettingsstrukturen.

I de siste tiårene før 1920 økte befolkningen i Haugesund sterkt på grunn av stor tilflytting fra bygdene. Sammen med generelt høye fødselstall, førte dette til at Haugesund hadde en svært ung befolkning. Faktisk den yngste i alle norske byer. I 1920 var hele 45% av befolkningen under 20 år. Selv om netto tilflytting var minimal de neste 20 årene, var likevel tilstrømmingen til arbeidsmarkedet formidabel.

I perioden 1920-1930 endret næringsstrukturen i byen seg. I landbaserte yrker totalt sank sysselsettingen for menn med 196 personer, mens antallet menn registrert som sjømenn totalt økte med 676 personer. Økt sysselsetting i sjøfart kan nok ha hatt sammenheng med en stadig tonnasjeøkning eller at haugesundere fikk hyre i utenbys rederier. Hvor mange årsverk tonnasjeøkningen i Haugesund utgjorde er usikkert. Men etter en sterk ekspansjonsperiode rundt 1. verdenskrig, sakket nå Haugesund akterut relativt sett ved overgangen til større motorskip. Til tross for tonnasjeøkningen fikk en arbeidsledighetskrise. I 1936 vurderte kommunen årsaken til arbeidsledighetskrisen til å være en for sakte omlegging i næringslivet. Haugesund var på vei fra å være en sildeby til å bli en serviceby som knyttet et større omland til seg. Årsaken til krisen beskrives som en følge av at sildeindustrien hadde "skrumpet så sørgelig inn" uten at skipene kunne gi beskjeftigelse til de arbeidsledige eller "hele den ungdom som nå trer i arbeidsdyktig stand."

At mangel på arbeidsplasser på land var en grunn til at mange menn ble sjømenn, bekreftes direkte av flere av informantene. Silda spilte mindre rolle, og andre jobbmuligheter var få: "Han gjekk på sildearbeid – då det ennå var litt arbeid. Med lossing å sånt nåke. Måtte ta det de fikk, vett du" (I. nr. 12)" Han va

sjømann altså – når det var jobbar å få. – Resten så jobba han her frå frå huset. (...) Men så gjekk han alltid å så itte jobbar, vett du. På bryggene der borte å sillajobbar. Det va sånne løse jobbar, vett du” (I. nr.16)

En annen av informantene mintes også arbeids- og inntektsmulighetene i mellomkrigstiden og tidfestet når problemene begynte for dem: ”Lite pengar, ikkje brensel. Me satt å frøys – fattigsligt. Det va fattigsligt. Å han e født i syvåtyve, så det begynte i tyveårene med den fattigdommen. (...) Ja det va sånn ein fattigdom at – men eg vett ikkje eg, morr, koss det va. Me blei vante med fattigdommen såg ut for det. Han va nå heldige med det mannen min at han fekk alt – tok alt det arbeid han kunne tenke. Han gjekk gjerna ner på kaien å bar koffertar te handelsreisande opp på hotellene, og fekk tre kroner. Det va heile stasen det, å det kom han hjem med. Her har du te det – sirup – melk” (I. nr. 15)

På bakgrunn av det disse informantene forteller, kan altså det å ha blitt sjømann, og for noens vedkommende å ha vært nødt til å ta til takke med tilfeldige hyrer, mer ha vært en tilpasning til det vanskelige arbeidsmarkedet på land enn et resultat av større etterspørsel av arbeidskraft til sjøs.

Litt om inntektsstruktur og understøttelse

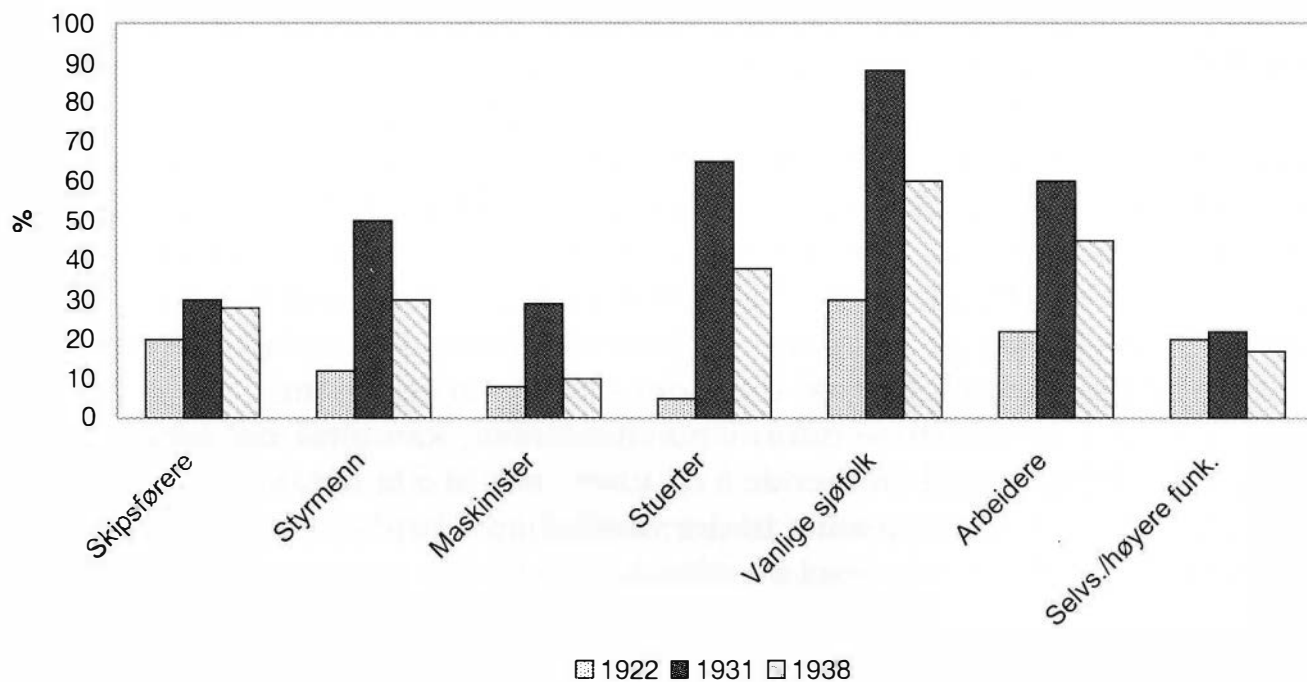
Når en skal undersøke forhold omkring yrkessammensetningen i byen, er det naturlig å ta utgangspunkt i lønnsnivået i i ulike grupper. Fra 1923 finnes det en beregning for gjennomsnittsinntekter for utvalgte grupper stillinger. Som oversikten nedenfor viser, representerte sjømennene i 1923 et tverrsnitt av befolkningen, fra kanskje øvre middelklasse representert ved skipsførerne, til de laveste inntektsgruppene. Vi ser at ”vanlige sjøfolk” er de klart lavest lønnede av alle – både til lands og til vanns.

Gjennomsnittsinntekter 1923 – Utvalgte grupper

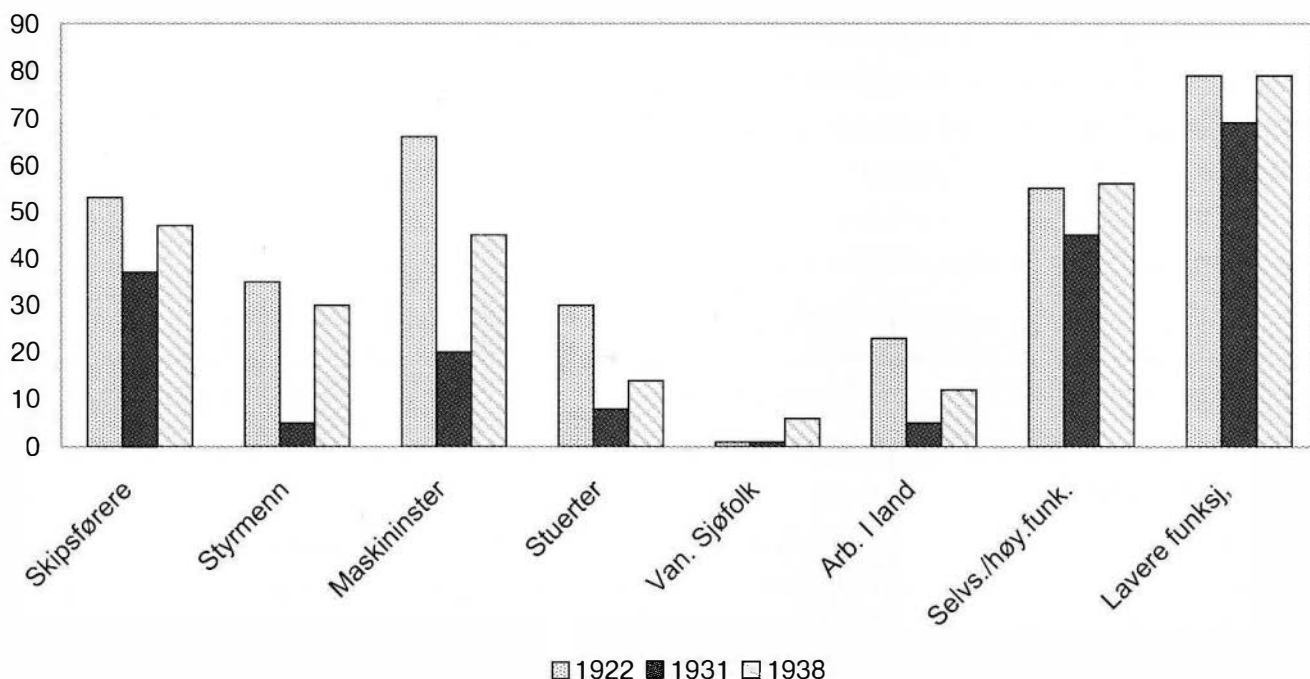
Stilling	Inntekt	Stilling	Inntekt	Stilling	Inntekt
Skipsførere	6129	Maskinister	3960	Vanlige sjøfolk	1710
Lærere	5516	Styrmenn	3340	Løsarb.	1949
Disponenter/ bestyrere	5500	Stuerter	3374	Bøkkere	2681
Meglere	6325	Politifunksjonærer	4213	Steinarb.	2118
Agenter	3843	Tollfunksjonærer	4150	Murere	2780
Tannleger	13740	Postfunksjonærer	3813	Verkstedarb.	2462
Sakførere/ advokater	20638	Kontorfunksjon.	2569	Snekker/tøm.	2257

Kilde: Haugesunds Avis 21.2 1926

HAUGESUNDSFAMILIER ETTER YRKE OG INNTEKT (%) UNDER 2000 KR

HAUGESUNDSFAMILIER ETTER YRKE OG INNTEKT (%) OVER 4000KR

Oversikt over Haugesundsfamilier etter hovedforsørgers yrke og inntekt. I 1938 var der 136 skipsførere, 171 styrmenn, 215 maskinister, 93 stuerter, 367 personer i gruppen "vanlige sjøfolk", 1346 arbeidere i land, 515 selvstendige/høyere funksjonærer og 246 i gruppen lavere funksjonærer. Lærere, loser, redere, pensjonister som utgjorde 150 familier, er ikke tatt med.

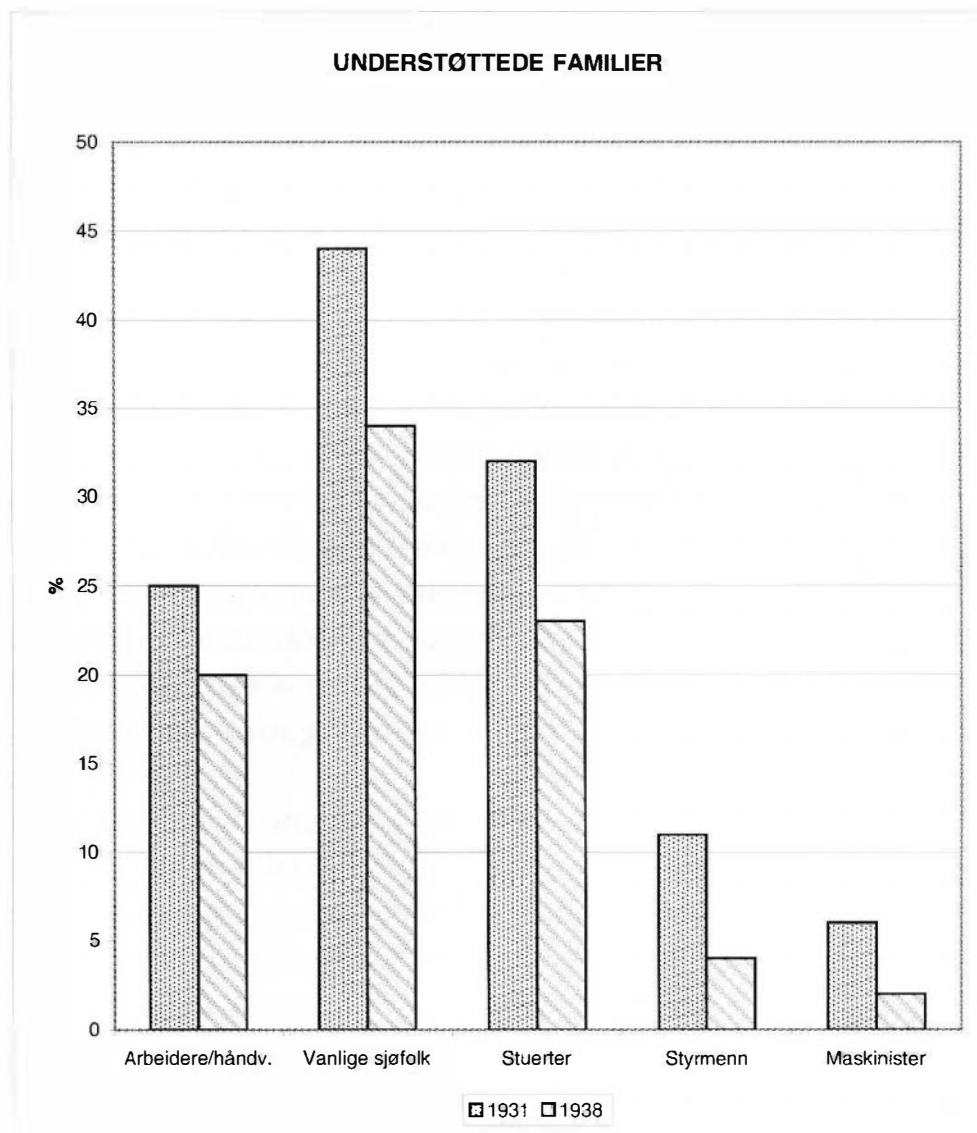
I løpet av mellomkrigstiden ser det ut til at inntektsforskjellene økte i betydelig grad. På land økte som nevnt antallet familier som kan klassifiseres som funksjonærer eller selvstendig næringsdrivende, og kjøpekraften deres må ha økt betydelig. Den nominelle inntekten for deres del var temmelig lik i 1922 og i 1938 mens kroneverdien hadde økt med ca. 25%.

I motsetning til disse gruppene fikk alle arbeidergrupper på land og gruppene vanlige sjøfolk og stuerter til sjøs sine nominelle inntekter kraftig redusert. Offisersgruppene klarte seg bedre, men sakket klart akterut i forhold til tilsvarende sosialgrupper på land. I tillegg ble de, som andre grupper til sjøs og arbeidergruppene på land, sterkt rammet av lavkonjunktoren på begynnelsen av 30-tallet.

Krisen i arbeidslivet etter jobbetiden rundt første verdenskrig førte i første omgang til at kommunen satte inn omfattende tiltak mot arbeidsledighet i form av nødsarbeid. I lengden ble imidlertid uttellingene til nødsarbeid for store, og tiltakene redusert. Fra 1923 og noen år utover på 20-tallet reiste derfor en god del sjømenn til USA og seilte derfra. Faktisk hele 10-15% av alle gifte sjømenn.

Problemene på arbeidsmarkedet kan også leses ut av sosialkontorets årsmeldinger.

Antallet understøttede stiger nesten jevnt fra 1920 til 1934 før det begynner å synke noe. Svært få familier som kan klassifiseres som funksjonærer eller selvstendig næringsdrivende, mottar sosialhjelp selv om enkelte står oppført med svært lav inntekt. Arbeider- og håndverksfamilier på land, derimot, og alle sjømannsgrupper unntatt skips-

Tabellen viser familier som fikk understøttelse i 1931 og 1938.

førere, får sosialhjelp i 1931 og også så sent som i 1938 da tidene hadde begynt å bedre seg.

Konkurransen om hyre til sjøs har sannsynligvis bidradd til at stuertene, som i 1923 hadde vesentlig høyere inntekter enn kontorfunksjonærer på land, nå i stor grad må motta sosialhjelp. Inntektsmessig ser det ut som denne gruppen har nærmet seg den lavest lønnede gruppen av alle i 1923 – vanlige sjøfolk. Av samtlige grupper er det bare løsarbeiderne som tar imot sosialhjelp oftere enn vanlige sjømenn. Trolig en indikasjon på at det tradisjonelle løsarbeidet – sildearbeidet - gav færre arbeidsmuligheter enn før. Lønnsforholdene for sjøfolk i mellomkrigstiden synes altså ikke å forklare hvorfor guttene dro til sjøs. Forklaringen ligger nok heller i mangel på alternativer.

Geografisk og sosial bakgrunn

Vi har nevnt at Haugesund hadde stor tilflytting fram til 20-tallet. Da er det ikke overraskende at en stor del av sjømannsekteparene i begynnelsen av 20-tallet var født utenbys. Særlig var dette tilfellet for vanlige sjøfolk. Bare 25% av dem var født i byen. I løpet av mellomkrigstiden endret dette seg. Stadig flere av de unge, og særlig de unge kvinnene, var født i Haugesund. Men mennene i gruppen vanlige sjøfolk/stuerter skiller seg fortsatt ut. I 1939 var enda halvparten av de unge under 40 år i denne gruppen født utenbys.

Når det gjelder gruppenes sosiale tilhørighet, finner en særlig markante forskjeller blant de utenbysfødte mennene. Svært mange av disse navigatørene var bondesønner eller kom fra det som kan klassifiseres som middelklasseyrker (ca 70%). For de andre sjømennenes vedkommende – maskinister, stuerter og vanlige sjøfolk – var fedrene oftest selv sjømenn, fiskere, husmenn, innerster, strandsittere, arbeidere eller håndverkere (ca. 70%). Noen var bønder, men svært få kom fra middelklasseyrker. For de ulike grupper utenbysfødte kvinner viser sosial bakgrunn samme tendens, men er mindre uttalt.

For den etter hvert store gruppen sjømenn og sjømannskoner som kom fra Haugesund, finner en noe av det samme sosiale mønsteret. Men en ser også en tydelig utvikling mot at færre av navigatørene kommer fra arbeider-/håndverkeryrker.

Et av problemene for de mange sjøfolkene fra arbeiderklassen i mellomkrigstiden, må ha vært mangelen på muligheter til å avansere til offisersgrad. En måtte ha fartstid som sjømann for å komme inn på sjømannsskolene, og en måtte ha økonomiske ressurser for å gå på skole. Konkurransen om å få hyre som for eksempel styrmann gjorde det og ofte nødvendig med tilleggsutdanning på radioskole, noe som kanskje i enda større grad enn før stengte ute dem med minst ressurser, de som var hardest rammet av krisen: " Du vett at for å få arbeid den gangen (som styrmann) så måtte de ha radioskole. (...) så når han kom hjem

då så va det ikkje lenge før han fekk jobb – matros å telegrafist te å begynna med” (I. nr.4)

Den store økningen i antall styrmenn i mellomkrigstiden kan delvis ha vært et resultat av at middelklassen i byen nå så dette som en karrieremulighet, mens vanlige sjøfolk for en større del enda kom utenfra. Antakelig fra områder som var hardt rammet av dårlige tider ettersom 20% av de utenbysfødte i denne gruppen kom fra Nord-Norge.

Giftermål

I forhold til befolkningen i Norge som helhet, var alle grupper sjømannsektepar relativt unge ved inngåelse av ekteskap. Hva dette kom av rent generelt, kan en bare spekulere i her. Men for dem som reiste ut, og kanskje kunne risikere å være ute i årevis, føltes det nok ofte tryggere å gifte seg før de dro. Eller som en av stuertkonene sa: ”Han ville ikkje reisa før han va gifte for han va redde atte når han kom hjem så va det ikkje nåke merr. Så gifta me oss då altså...Reiste ut ei uka ittepå. Va ute i fira år.” (I. nr. 10)

Som en følge av problemene på arbeidsmarkedet i mellomkrigstiden endret likevel giftermålsalderen seg. Høykonjunktoren for skipsfart i jobbetiden hadde gitt seg tydelige utslag i lavere gjennomsnittsalder ved inngåelse av ekteskap enn i tiden før. I 20-årene stiger den igjen for nesten alle grupper, og blir værende høyere enn før fram til de siste årene på 30-tallet. Bare mennene i gruppen vanlige sjøfolk har - av for meg ukjente grunner - fortsatt en relativt lav giftermålsalder fram til i begynnelsen av 30-tallet. For hele perioden gjelder det at navigatørekteparene er eldre når de gifter seg enn de øvrige sjømannsgruppene.

En åpenbar grunn til at navigatørekteparene gifter seg senere, er at de utsatte giftermålet til mennene var ferdig med styrmannsskolen: ”Ja, vi ble kjent i 23 og han måtte jo ta skole først --- ja, det va alminnelig det.” (I. nr. 4)

En annen grunn kan ha vært at disse kvinnene i større grad enn konene til underordnede sjøfolk hadde familie som kunne forsørge dem, eller at de hadde arbeid de trivdes med selv om det var dårlig betalt som for eksempel butikk-dameyrket. Informantenes beretninger om ungdomstid og arbeidsliv tyder generelt på at ulike muligheter i ungdomstida, påvirket viljen til å gifte seg.

En av skipperfruene som giftet seg sent, fortalte at ungdomstiden ”... hadde vært sånn god, fin tid. Jeg sto i Norges Ungdomslag, og sto i dansegruppen der. Og det var sånne fine folk disse her som vi arbeidet med at vi savnet ikke noen tingen.” (I. nr.1)

Flere av styrmannskonene hadde og arbeid de trivdes med før de giftet seg. ”Eg hadde 20 kroner månen på egen kost (...) Så sa han sjefen at dei der butikk-damejobbane det va helste for sånne som kunne vera gratis hjemma.” (I. nr. 6)

Mange unge kvinner hadde arbeid som ekspeditrise.

Foto: Margit Petersens fotosamling, Karmsund folkemuseum MHB-F. 002696.

Sesongarbeid i hermetikkindustrien gav et kjærkomment tilskudd til økonomien.

Foto: Karmsund folkemuseum MHB-F. 1755.

Eg va på epedemien og det va bara ei sykepleierske der. (...) Der fekk eg lera mye." (I. Nr. 4) "100 kroner fekk eg då som førstedama." (I. nr.6)

De aller fleste konene til underordnede sjømenn var imidlertid ikke "fine nok" eller de tjente for lite på å være butikkdamer: "Me va'kje så fine då" – me måtte tjena mest mulig." (I. nr.14) De yrkene som da var alternativene, synes stort sett å ha vært sesongarbeid i silde- eller hermetikkindustrien eller hushjelpyrket. Å jobbe i hermetikkindustrien kunne være bra. En av informantene beklaget å måtte slutte da hun forlovet seg. Men stort sett ble denne typen arbeid ikke husket med særlig glede: "I grunnen kunne eg fått fabrikkarbeid. Men det likte eg ikkje for det va så mykje allslags. Ja, altslags folk. Å det passte meg ikkje inn." (I. nr.15) "Ja, det va forskjellige der, vett du, så ikkje va så de sko vara." (I. nr.13) "Dei va lusete." (I. nr.14).

Flere av de tidligere hushjelpene opplevde også dette yrket som hardt og til tider ydmykende: "Du kunne nesten ikkje tro det va tilfelle koss de – koss me blei behandla. Ja å så sa hu (arbeidsgiver) – det glemme eg aldri så lenge eg leve: "Det e synd på Dem," sa hu, "at De er så lite utviklet." Sånt kunne de finna på å sei." (I.nr. 4) "Det mesta eg hadde va femåtyve kroner månen. (...) Så huska eg at på julaften så fekk eg tre kroner i presang endå eg hadde så møkje - eg hadde heila huset på meg. Eg lagde te å med fikenvin te de. De overlot alt te meg altså. "Eg får nå sikker ein fine presang te jul," tenkte eg. Så fekk eg tre kroner, så gjekk eg hjem å grein. Det kan eg huska godt." (I. nr. 16)

I motsetning til de om arbeidet som hushjelper eller sildearbeidersker, beklaget mange av de andre at de måtte slutte å arbeide ved inngåelsen av ekteskapet. Men hushjelpene mente stort sett at det eneste klart positive ved hushjelpyrket var at det gav opplæring til husmoryrket. Ekteskap og eget husarbeid ser ut til å ha fortonet seg som et godt alternativ selv om de økonomiske utsiktene var alt annet enn lyse: "Då fekk eg eget hjem - då va eg stolte. Ett rom å kjøkken – finaste hjem i verden." (I. nr 15).

En annen grunn til at sjøfolk giftet seg forholdsvis tidlig, kan og ha vært at det var vanskelig å legge seg opp penger for å gifte seg. Mesteparten av lønnen eller hyren kunne bli utbetalt til foreldrene hjemme slik at de skulle klare seg hvis det var nødvendig - noe som kunne by på problemer: "Sendte de trekket hjem te foreldrene?" "Ja, di gjor det. Så de hjalp jo. Men så hendte det jo at di ville ha pengene igjen, vett du, seinare. Å då va det ikkje lett hvis di gifta seg eller va forlova." (I. nr.4)

En av styrmannskonene fortalte at årsaken til at hun giftet seg bare 20 år gammel var sjømennenes plikt til å hjelpe familien økonomisk. "Du vett koss det va. Du vett at så sko de ha trekk hjemma, ikkje sant. Foreldrene sko ha trekk. Det va jo sånt det va når de hadde voksne sønner ute. Å då kom jo ikkje me lengre. Du vett at når en sønn va uten jobb å tjente litt - ja så va det å senna hjem mesteparten. Å du vett – alle hadde jo lika lite. Ja, vanlig hvertfall. Så de så jo veldigt fram te den dagen de kunne få nåken kroner." (I. nr.5).

På «Blikken» på Hasseløy hadde mange kvinner fast og relativt godt lønnet arbeid. Foto: P. E.

Barnebegrensning

Viljen til å begrense barnetallet må likevel ha hatt mer å si for familiestørrelsen enn giftermålsalderen. Alle aldersgrupper fikk færre barn på 20- og 30-tallet, og i de yngre sjømannsfamiliene var barnetallet halvert i 1939 i forhold til i 1920. På 30-tallet hadde en derfor på sett og vis to typer sjømannsfamilier: De "gamle" som hadde fått mange barn og hvor halvparten av barna fremdeles bodde hjemme ved fylte 25 år, og de "nye" hvor barnetallet i alle grupper var sterkt redusert. Sterkest var det redusert hos navigatørfamiliene, hvor til og med trebarnsfamiliene var blitt relativt sjeldne. I de andre gruppene, maskinister og stuerter/vanlige sjøfolk, er variasjonene større, og en finner enda enkelte barnerike familier.

Ser en på inntektsstrukturen, vil en finne et økonomisk motiv for at navigatørfamiliene begrenset barnetallet sterkt. Disse familiene var slett ikke de dårligst stilte i byen, men inntektene varierte veldig, noe som trolig kom av at mange av dem må ha gått ledige store deler av året i hele perioden. En kunne risikere "å havne på fattigkassa" slik som store deler av byens arbeiderbefolkning. Viljen til å begrense barnetallet på grunn av de usikre tidene kan derfor ha vært sterkere hos dem enn hos maskinistfamiliene som tjente bedre, og ikke i samme grad var utsatt for ledighet. Et annet motiv kan ha vært at de kanskje i større grad var

redd for sosial deklassering. Mange av dem kom, som en har sett, fra familier som sto noe høyere på den sosiale rangstigen enn de øvrige sjømannsfamiliene.

En av navigatørkonene som hadde fått innvilget abort, fortalte dette om sin egen og en venninnes situasjonen: "Eg huska då eg kom fra Kristiansand, då va eg nerfor – liksom tynne og skrale. Då sa svigermor mi: "Gå å pynta deg litte grann. Gå å ta permanent." "Men eg har ikkje råd." "Ja, så ta deg råd," sa hu. Ja, eg måtte liksom – me sko'kje gi uttrykk for at me hadde lite. Nei, me måtte bevara skinnet."

"Eg kjente jo henna i mangelen år. Å då – då blei hu heilt nervevrak hu, for mannen (styrmann) gjekk ledige. "Nå må du gå å få arbeid!" Å han va heilt fortvila, vett du. Så det va -. Ja, hu måtte vel få pengar hjemmafra. Å hu synst alltid: "Å det e det minsta for deg som bor hjemma hos mor di." Hu visste bara ikkje det at eg – det måtte jo mange ganger vær omvendt, at eg måtte hjelpa henna (moren)." (I nr. 4).

Lett var det imidlertid ikke å hindre graviditet. Befrukningshindrende midler var tilsynelatende lite kjent: "Du måtte vær forsiktige, for det va'kje nåke på den tid. Brukte ikkje nåken ting." (I. nr.10) Det synes imidlertid som om noen fikk innvilget abort på "utvidede" medisinske indikasjoner i tillegg til dem som fikk illegale aborter: "Ja, du vett at søster mi å eg me bodde jo sammen – så me snakke jo alltid om: "Å , nå e eg sikker på at eg ska ha barn. Ka ska eg gjør?" Å så gjekk me te doktoren då, å så fekk me kinin.(...) Det va forferdeligt, vett du (...) Men ingenting hjalp då for meg eller for henna. Det bara suste i hove. Å så kunne det henda at me fekk det. Men eg vett at samtidig me meg så va det ei aen styrmannskåna som hadde tatt abort, å henna va di så ekle med. Eg syns det va stygt gjort altså." - "Hadde hu fått illegal abort hu då?" - "Ja, men eg hadde fått innvilga, så meg va de greie med. Men hu – det va liksom merr illegalt." (I. nr.4)

Også de fleste av informantene som hadde vært gift med vanlige sjøfolk, bekreftet at de med vilje begrenset barnetallet. Men her var det også noen som hadde fått mange barn og som ga uttrykk for at de hadde hatt en annen og mer tradisjonsbunden holdning til barnebegrensning. "Hadde dokker bestemt dokker for kor mange barn dokker ville ha?" "Nei, det hadde me slett ikkje. Me fekk bara ta imot, sa de før i tiden." "Dokker gjør ingen ting for å forhindre det?" "Ingen ting. Det va synd det. Det hadde me fått beskjed på." (I. nr. 15)

"Kan du huska dokker hadde snakt om kor mange ungar dokke ville ha?"

"Nei, det gjør me aldri. Han va så sinte doktoren når eg fekk den sista: "Ditta kunne du ha toke vekk." - "Nei, eg ska ha så mange Gud vil eg, sa eg. Å då lo de sånt på sjukehuset." (I. nr. 13)

Hos noen av ekteparene, uansett gruppe, synes det som om kvinnens holdninger bidro mer til å redusere barnetallet enn mannens holdninger: "Ville du hatt flere ungar i tredveårene?". "Tror ikkje det – hadde vel fått då?" (I. nr. 10) - "Eg ville ha 3 og han 7." (I. nr. 3) - "Fekk ta dei så kom, meinte han. – Akkurat så hjemma hos faren å morå. Men eg va merr redde for koss me sko klara oss." (I. nr. 4)

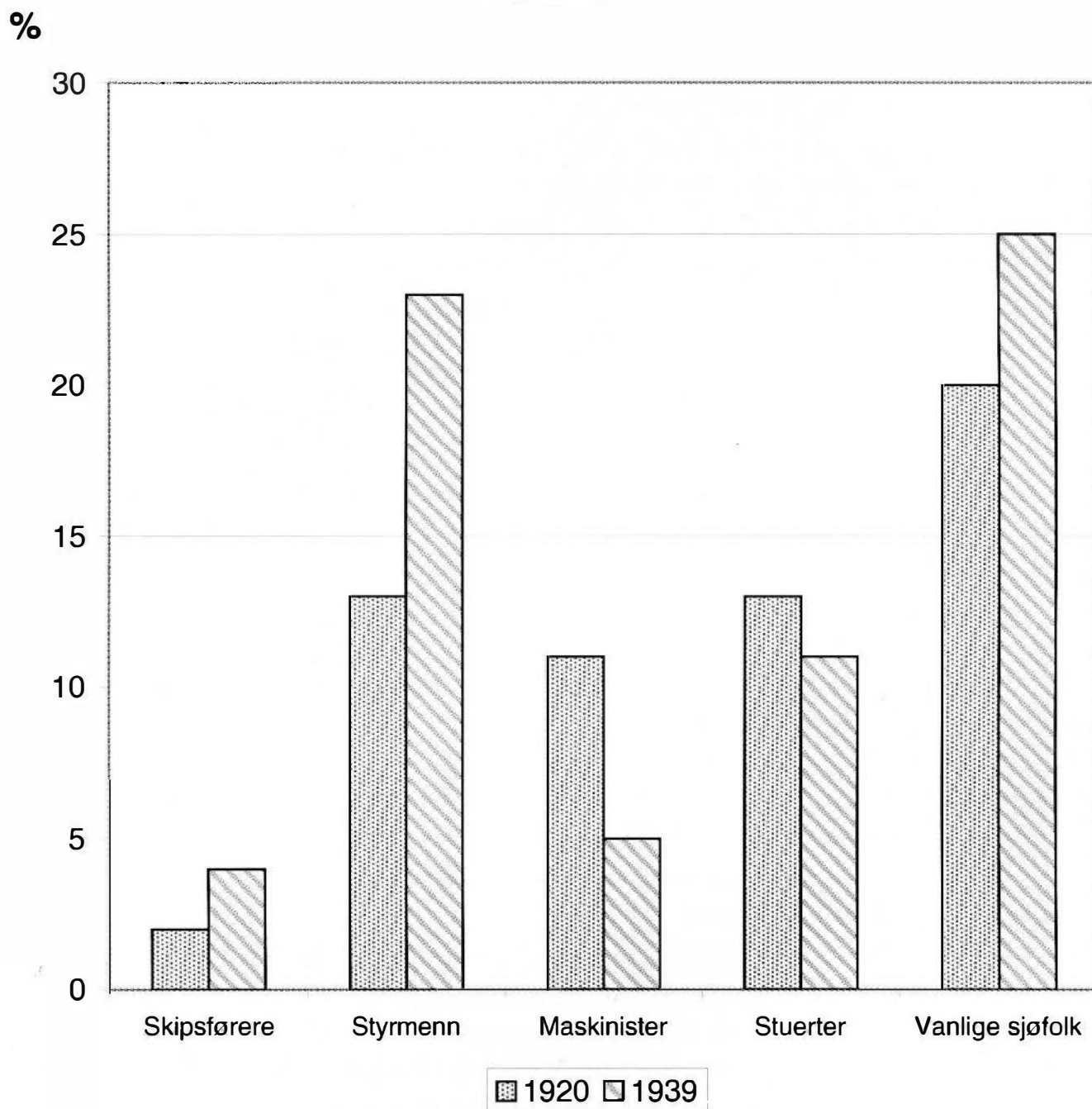

Interiør fra kapteinsbolig.

Foto: Margit Petersens fotosamling, Karmsund folkemuseum, MHB-F. 003381.

Boligforhold

Av vesentlig betydning for familienes familieliv, livsutfoldelse og sosiale liv ellers var mulighetene til å skaffe seg bolig. Variasjonene her var store. Den sterke flåteveksten i Haugesund i begynnelsen av århundredet gjenspeiler seg blant annet i skipsførernes boligforhold i 1920. Mange bor i rommelige villaer, og stabilitet preger bildet. Familiene er ofte utvidet med slektninger, eller her bor andre losjerende. 13 % har også hushjelper boende i huset eller leiligheten. I 1939 er hushjelpene og slektningene stort sett forsvunnet, og relativt færre bor i store villaer. Siden familiene nå er blitt mindre, bor likevel skipsførerne nokså rommelig – ca 80% i treromsleiligheter eller større. Skipsførernes boforhold er også preget av stabilitet. De flytter sjelden. Symptomatisk for utviklingen i mellomkrigstiden er likevel at selv om det nå er flere av dem som har fått badrom (37%), er de "nye" badrommene badrom som de deler med andre familier. De disponerer dem ikke lenger alene. I motsetning til middelklassegrupper på land synker også andelen selveiere blant unge skipsførere til det halve. Det eksclu-

**RELATIV ANDEL FAMILIER MED DELT/PROVISORISK
KJØKKEN**

sive preget denne gruppen hadde i 1920, er langt på vei forsvunnet.

I de andre sjømannsgruppene, kanskje bortsett fra i maskinistgruppen, var eller ble trangboddhet eller dårlig bostandard et problem. Vannklosett ble vanlig etter nødsarbeidet i 20-årene da kloakknettet ble bygd ut. Ca 20 % av styrmanns- og maskinistfamiliene fikk tilgang til badeværelse i løpet av mellomkrigstiden. Men i 1939 bodde likevel over 80% av familiene til vanlige sjøfolk, og over 60% av familiene til stuerter og styrmenn, i ett- eller toværelsesleiligheter, og i alle grupper finner en familier som deler kjøkken med andre familier.

Delt kjøkken vil likevel ikke si det samme for de ulike gruppene. Av folketellingene som av det informantene fortalte, framgår det at styrmannsfamiliene oftest løste den vanskelige boligsituasjonen ved å bli boende hos sin familie etter at de giftet seg. For vanlige sjøfolk var situasjonen verre. De kom da også oftere utenbys fra, eller hadde ikke familie som hadde plass til dem.

Leilighetene i Haugesund var også dyre. I 1920 sies det i boligellingene at: "Husleien er høy i Lillehammer, Notodden, Aalesund og Narvik og fremfor alt i Haugesund hvor den endog er høyere enn i Kristiania." I løpet av 30- åra ble boligstandarden i byen generelt noe bedre. Men ennå 1930 beskriver stadsfysikus boligforholdene slik: "Boligforholdene er ikke bra. En masse mennesker bor i dårlige, kolde og fuktige kjellerrum og på sjøhus-rum. Der er stor mangel på små leiligheter, og dette gjør at prisene på disse er så høye at mange familier ikke makter å betale leien."

Boligmangelen gjorde og at boforholdene var svært ustabile. I gjennomsnitt flyttet vanlige sjøfolk omtrent hvert 3. år. Av informantene var det spesielt de som hadde mange barn som beskrev boligforholdene som vanskelige: "Flytta du ofta då?" - "Ja, me flytta ofta då. Ja, me så hadde barn, me sko'kje... Eg hadde bara dei to eg då. Ja, nei, det va umulig det. Hadde du ungar, så sko du ikkje ha hus. Me hadd'kje hus, me hadde det så trangt at de e'kje te å snakk om. Me hadde ett rom å fira ungar, å der me flytte i Myrå der hadde me seks." (I. nr.13) En måte å skaffe seg hus på var å flytte utenfor byens grenser til "fattige arbeiderstrøk" med dårligere bostandard og sanitærforhold enn en hadde innenfor byens grenser: "For hu blei født hemma hu når me budde der oppe på Sørhaug då. Eg huska hu blei født i januar å då snødde det inn dørå. Det va så dårligt det huset – tror'kje me budde der merr enn halvaent år." (I. nr 16).

Kombinasjonen mange barn og lite penger kunne nok også redusere livskvaliteten til voksne og barn: "Koffor flytta dokker så ofta då? Va det for å få bedre.?" "Eg trur'kje me hadde penger te å – Eg får sei det som det e, morr at me hadde ikkje pengar. Det va vanskelig i den tiden, vett du. Me skulle berre bu på kjellare. Å så langt ner – for di bara reiv ner, sa de. "For å snakka sant," sa eg, "så har di aldri reve det minste sundt." For det hadde eg sagt te de: "De blir så sinte på dokker at de slår gjerna og. Må ikkje røra nåken ting." Men allikavel, når de hørte at me hadde barn: "Å nei da, der e så fint at." Der kunne me ikkje få bo." (I. nr.15)

*I Haugesund var trangboddheten rekordhøy i nasjonal målestokk i 20-årene. Her er Postkvartalet der Chr. Hamre hadde garveri og slaktehus. Hvor mange mennesker kan det ha bodd i disse husene?
Foto: Karmsund folkemuseum, MHB-F. 2036.*

*Hasseløy med Haugeverven. Sjøhus nummer to fra venstre, Ferkingstadhuset, er i dag museums-
hus i Dokken. Det var innredet som sjøhus med bolig.
Foto: Karmsund folkemuseum, MHB-F. 1819.*

Hverdagsliv - Hus og omsorgsarbeid.

Endringene i familiestruktur og teknologiske nyvinninger som elektrisitet til belysning og gradvis også til koking og oppvarming, gjorde at husmorens arbeid endret seg. Noe av det tyngste arbeidet ble erstattet med større krav til kvalitet på hus og omsorgsarbeid. Generelt mer opplysning om helse og hygiene satte og større krav til husmoren.

Stadsfysikus' beskrivelse av endringer i kostvanene (1935) ble i stor grad bekreftet av mine informanter: "Hvad ernæringen angår er det mitt inntrykk at denne i det store og hele langsomt bedres. For ti til femten år siden bestod maten for en stor del av befolkningen av "kaffi og skjeva". Det var ikke meget plass til middagsmat. Og når man nu og da innlot seg på å servere kokt mat, skortet det alt for mye på tilberedningen. Det var lite variasjon – lite bytte på maten- og man brukte lite frukt og grønnsaker. I disse forhold er det i de siste år utvilsomt inntrått en bedring. I første rekke er det Husmorskolens virksomhet som har bidradd hertil. Skolen har sett det som sin oppgave å lære unge å lage sund og velsmakende kost, avpasset for befolkningens behov og økonomi. Ikke minst har den søkt å oparbeide bruken av fisk og silderetter i varierende form til utnyttelse av den billige tilgang på disse nærende levnetsmidler."

Husmorskolen bidro til å spre kunnskap om matlaging, helse og hygiene. Klassebilde fra høsten 1934. Foto: Margit Petersens fotosamling, Karmsund folkemuseum, MHB-F. 3296.

Skolefrukost ble innført i Haugesunds skoler omkring 1930 for å hindre underernæring og fremme sunt kosthold. Skolefrukost på Lillesund skole 1938.

Foto: Margit Petersens fotosamling, Karmsund folkemuseum, MHB-F. 1497.

For sjømannskonene som gruppe synes imidlertid ulikheten større enn likhetene. Maten ble nok tilpasset familiens økonomi mer enn dens behov. I tillegg til erter og kålrot kunne skipperfruene spise spisskål og blomkål til søndagsmiddagen, mens andre måtte lokke med stekt løk for å få barna til å spise sild også om søndagen. Eller som en av informantene nokså direkte uttrykte det: "Ja, me spiste poteter og sild og tørrsild å sånt. Ikkje salatar på kryss og tvers. Me va fattige då, morr." (I. nr. 10)

De store ulikhetene med hensyn til kosthold gjenspeilte seg også i hva informantene selv fortalte om sin matlaging. For å få ønsket standard til jul, brukte for eksempel en av styrmannskonene å låne brett av bakeren og få han til å steke kakene. Kakebaking var neppe en vanlig foreteelse hos familier med dårlig råd. Men en av disse informantene mente at kostholdet var bedre enn på den tiden hun vokste opp. Særlig var det viktig at barna nå drakk melk i stedet for tynn kaffe med litt melk i. I hvilken grad alle disse barna fikk den maten eller den melken de trengte, er likevel et åpent spørsmål. Stadsfysikus melder nemlig om flere underernærte barn i mellomkrigstiden enn i andre verdenskrig.

For konene til offiserer slo det meg at deres hverdag som husmødre minnet mye om det en forbinder med husmødrenes "glanstid" på 50- tallet. De forteller at de pusset og gnikket og hadde fredagsrengjøring og storvask i kjelleren hver fjortende dag. I tillegg var de svært opptatt av at barna skulle være pene i tøyet

og oppføre seg ordentlig slik at de ikke skulle få ord på seg for å være "sjømannsungar" uten oppdragelse.

Å få ungene til å oppføre seg ordentlig var også av stor betydning for konene til underordnede sjøfolk. Men å holde barna friske og uten lus under kummerlige forhold, kan ha vært et større problem for dem: "Det einaste me hadde råd til va hundre watt, å ei pera dinglanes i taket. (...) Eg va veldig redde for--- Nei, det kan eg ikkje seia. Det va så møkje så gjekk i den tiå. Å det va nåken ungar så foreldrene aldri kunne holda reine. Å så fekk mine det og. Så eg hadde et evigt strev med å holda dei reine. Så eg va levanes redde.... Eg ville ikkje ha det i hus." (I. nr. 15)

Sosialt nettverk

Et annet område hvor ulikhetene var slående, var det sosiale nettverket rundt kvinnene og familiene deres. Svært mange, eller de fleste av offiserskonene, hadde nære venninner fra barndommen som de holdt kontakten med. Omgangsformer, slik som en av byens advokater beskriver, synes å ha spredd seg fra toppen og nedover i samfunnet: "Før hadde fruene hatt sine kvinneforeninger eller de hadde hatt sine ettermiddagsselskaper. Mannfolkene kom ikke hjem fra sine butikker før langt på kveld og heller ikke kontorene sluttet av så tidlig. Nå blir det fellesselskaper. Mann og kvinne blir invitert ut sammen, og det er alltid så rikelig med matvarer i hus at ingen av ektefellerne studser på å be en enkelt eller et par med seg hjem til kvelds. En vil fortsatt hevde at det først var ved de gyldne tidens inntreden etter krigsutbruddet at det ble en sprekke i den mur som var at kvindene holdt seg for seg selv og mendene for seg."

For noen av offiserskonene synes private vennsammenkomster å ha blitt en del av det sosiale livet. En av skipperfruene fortalte at de var en stor vennekrets som holdt sammen når mennene var hjemme. Denne vennekretsen kunne også utvides, og båndene kunne være tette på grunn av fellesskapet de følte når de hadde menn som kanskje seilte på samme båt eller for samme rederi. Skipperfruene hadde private venninneklubber eller misjonsforeninger som kom sammen i hjemmene om kvelden, og hvor de serverte smørbrød og kaker.

For disse kvinnene fikk også begrepene ferie og fritid en mening. De kunne ha hushjelp slik at de kunne besøke hverandre på landstedene som begynte å komme. Venninneklubbsesongen ble avsluttet når hyttesesongen begynte og de kunne reise å besøke andre som også var sjømannskoner: "Vett alle venninnene hadde kvar si hytta. Å så reiste me der te. Reiste ein gång te kver av oss. Av å te barnå med, og av å te reiste me åleina." (I. nr. 10)

Moderniseringen av flåten gav også disse kvinnene en mulighet som forrige generasjon ikke hadde hatt. De kunne ta "symaskinen med" og reise på langfart.

Med menn som reiste på Østen – i opptil 6 år om gangen – var dette en kjærkommen mulighet og "det me levde for." For de aller fleste var muligheten og kanskje og lysten til å være med på "dei dere båtane" mer begrenset. En kunne reise til Europa eller Arkangelsk for å være med ektefellen en stund. Eller som en av dem fortalte: "Me hadde jo kontakt når båtane va hemma for å proviantera .Då fekk me var me fra Haugesund te Koparvik. Å så drilte de litt på veien så me fekk kosa litt. Å så, når losen gjekk i land, gjekk me i land. Så me hadde litt kontakt – men det va'kje ofta – det va når de gjekk forbi." (I nr. 4).

For midtskiktet av sjømannskonene var samvær med venninner også en del av deres sosiale liv. Sammenkomster som klubber eller foreninger i private hjem var det likevel ingen som fortalte om. Styrmannskonene hadde sine foreninger hvor de møttes jevnlig i offentlige lokaler. Hjemmene og ressursene ellers var trolig for små til å ta imot mange gjester. En hadde venninner på besøk, og etter som informantene tilhørte en generasjon hvor søskenene var mange, var familien en viktig faktor i deres sosiale liv.

Bare en av offiserskonene benektet at hun hadde hatt venninner, og tilskrev det oppvekstforholdene med 10 yngre søsken og mye flytting i barndommen: "Me holdt oss for oss sjøl me syskenå. (...) Nei, eg har aldri gitt meg i kast med det (venninner). Nei, me flytta masse me. Det va sånn før i tiå at de flytta. Sånn va det me oss o. Å då va der ikkje nåke." (I. nr. 2)

For de vanskeligstilte sjømannsfamiliene artet det sosiale nettverket seg ganske annerledes enn for de fleste av offisersfruene jeg intervjuet. De aller fleste av informantene som hadde vært gift med for eksempel matroser eller fyrbøtere/donkeymenn, gav uttrykk for at de aldri hadde hatt venninner. Kommentarer som de følgende var veldig vanlige:

"Eg va mest sammen med familien. Eg hadde ikkje nåken sånne intime venninner. Eg syntes ikkje eg hadde behov for det. Du vett når det e godt forhold i familien så hadde eg nok med det då." (I. nr.12) – "De va litå ti te å gå te venninner, vett du. Det va'kje så møkje det." (I. nr. 13) – "Dei årene du va nygifte å ikkje hadde ungar hendte det at du va ute då?" " Nei, eg va helst nere hos na mamma. Nei, det va liksom eg trekte meg frå alt då når eg blei gifte – trekte meg då." (I. nr 14) - "Nei det blei slutt på venninner – heile sulamitten når eg gifta meg, morr. Fyst så fekk eg litt for tidlig, vett du. Å då hadde eg nok med han å maen å hus å. Eg hadde ikkje behov for nåken veninder. Eg gjekk ikkje nåken plass alikavel." (I. nr. 15).

Årsaken til disse ulikhetene med hensyn til sosialt nettverk må for en stor del ha bunnet i mangel på materielle ressurser. En hadde verken mat eller hus slik at en kunne ta imot venner, og en flyttet så ofte at en ikke bygget opp noen stabile naboskapsrelasjoner. Det å få en tidligere nabo på besøk fordi denne naboen ville se hvordan hun hadde fått det, var en belastning en av informantene husket godt: "De hadde lyst te å komma å se koss eg hadde fått det, sa de. "Ja, det e bara

te å komma det. "Ja, då vett du, eg dekkja så fint på bordet å alt (...) Kunne tro eg hadde pengar. Det hadde eg ikkje. Det va'kje møkje eg hadde." (I. nr. 15)

For disse kvinnene er det vel heller tvilsomt om "ferieopphold" hos slektninger på landet bød på den helt store rekreasjonen. Mange av kvinnene i denne gruppen var jo gift med menn som var innflyttere fra landsbygda. For en av informantene virket fattigdommen og slitet på småbruket på landsbygda vel så trøstesløs som fattigdommen hjemme: "De va altså så forpinte. Va oppvokst i så tronge kår kan du sei. De hadde et lite gårdsbruk der – å så nåke levanes – smale og kyr – å så fiska han svigerfar, vett du. Store flokk. De va 10 søsken. Men hu va svere- flinke te å få det te å henga sammen. (...) Eg va ein gång (på ferie). Ja, det va meg åsså ungane. Nei, det va'kje noe kjekt å vær der. Eg va me di å arbeidde i huset å ute i høyet." (I. nr. 16)

*Rutebilene kom i drift i 1920-årene og fikk stor betydning for transport og reiseliv.
Foto: Margit Petersens fotosamling, Karmsund folkemuseum MHB-F. 5336*

Kvinnernes lønnsarbeid og sosialhjelp

For å bøte på økonomien var en del av sjømannskonene i lønnet arbeid til tross for at: "...det va ei skam før at ei kåna arbeidde. Det va det sama så maen ikkje kunne forsørge na." (I. nr. 11) Ifølge de kommunale folketellingene hadde ca 10% av kvinnene fra de midlere lag av befolkningen egen lønnsinntekt mot ca.

5% av kvinnene fra arbeiderfamilier. For sjømannsfamiliene finner en nokså nøyaktig samme mønster. Bare en av skipperfruene arbeidet (som bankfunksjonær) mot 9% av styrmannsskonene og 5% av konene til vanlige sjøfolk. Styrmannskonene arbeidet stort sett på butikk og kontor, og de øvrige stort sett med vaskearbeid, syarbeid eller i silde- og hermetikkindustrien.

Til tross for offentlig statistikk er det likevel vanskelig å vite i hvor stor grad disse kvinnene bidro med lønnsarbeid utenfor hjemmet. Antallet fast ansatte hushjelpere gikk sterkt tilbake på 20- og 30-tallet, og det er grunn til å tro at en del av dette arbeidet ble overtatt av husmødre som hadde bruk for inntekter. Flere av informantene fortalte om arbeid i andres hjem for å spe på økonomien, selv om det enkelte ganger virket som om de ikke helt ville innrømme det: "Ja, det hadde eg jo (gifte venninner og søstre som arbeidet). Ja, nesten - Ja, det va nå så at de sku'kje arbeia folk då. Men me gjekk ju. Om de ikkje hadde arbeid rett ut, så gjekk de jo å hjalp familien å sånt - gjerna søstre å sånt. Eg kjenne nå ei. Hu va så møkje å hjalp folk rundt omkring. Når me hadde anledning te de, så gjekk me å hjalp hverandre. (...) Å så va det ikkje det at du fekk noke penger. Men du fekk så mange ting altså. Eg hadde mange ting med meg hjem når eg hadde vore hos folk. Eg sa at de ikkje sku - eg ville ikkje ta imot nåke penger. Men du - mat å møkje godt så me måtte kjøpa, vett du - så me måtte ha. (...) Så hadde mennå deiras møkje penger, så eg slutta møkje å gå bortigjønå for eg hadde så møkje arbeid for henna. Å så fekk eg penger. Gav meg rikeligt med penger hu." (I. nr. 13).

Noen av informantene arbeidet også i sildeindustrien. Men jeg fikk inntrykk av at det var bare de som måtte for økonomiens skyld. En av styrmannskonene sluttet fordi hun fikk saltsår på hendene og besvimte av det harde arbeidet. En annen fortalte at "Eg tok det av nød må eg sei. Eg ville ikkje hatt det arbeidet. Det va for å få nåken klesfiller på ungane." (I. nr. 12)

Ettersom 36% av familiene til vanlige sjøfolk mottok sosialhjelp ennå så sent som i 1938, må skrekken for å havne på "fattigkassen" ha vært en del av tilværelsen. For å unngå skammen, var det i første omgang familien som støttet til. Når det ikke var mulig, var veien til fornedrelsen ikke til å unngå:

"Når eg ska sei alt, så e det det atte det va forsorg på den tiden. Grusomt! Forferdeligt! Det kunne eg nå sagt om de nå satt her. De långpinte folk! Det e sant det. Det e - det e - det e ei skam. Ja, hu leve nå ikkje hu så vilde meg te livs iallfall. Du vett at barnå de hadde nå ett par sko. Snø - å gå heilt fra Strandgatå te Lillesund. Gjerna hålete sko. Søster min - hu gjekk i sildå - å så kom hu opp, å så sa hu om mannen min ville tjena nåken kroner. Ditta her va ein lørdagskveld. Mandagen - det va den mandagen eg skulle gå på forsorgen å få noen kroner. (...) Han tjente 6 kroner den kvelden. Dei seks kronene gjekk eg å kjypte skole-sko te gutten med ein gång eg hadde de. Og når eg kom opp der—Ja, hu visste ikkje ka eg hadde kjypt, men hu visste ka eg hadde tjent. For det va ein så de kalte for detegtiven, å det va han dere Sjøen - det e det fleire så vett. (...) Han

gjekk rundt å så kim så arbeidde å skreiv dei ner – å gjekk opp på ...

Så seie hu: " Nå, har han tjent noen ting?" Du snakk om at det nytta ikkje å lyga. Det svara seg ikkje. Eg sa nei! For eg tenkte det at eg hadde aldri spurt de om kler – aldri om nåken ting te barnå. Det hadde me kravt sammen sjøl – å det sa eg te ne. – " Han har tjent seks kroner – ikke stå å lyv! Du har – han har tjent seks kroner." – " Ja dei kjypte eg et par sko te gutten," sa eg. "Har eg spurt deg om nåken kler eller nåken sko eller nåken ting?" Nei, det hadd eg ikkje. "Ja, sko eg ikkje få lov te det då," sa eg. "Men eg kom te å seia nei," sa eg "for eg trodde ikkje dei hadde så store virkning dei dere seks kronene," sa eg. "Sett deg ner. Eg ska anmelda deg med ein gång te politiet." (...) – fordi eg hadde løge for na, å tatt dei pengene å ikkje ringt te ne. Å så: "Sett deg ned!" – Tosk va eg. Å det va oppe i Rådhuset då. Eg satt å hu snakke i telefonen. Eg hørte hu snakke å eg venta, og der kom ingen politi. De lo seg vel i hjel når de hørte hva det gjaldt.

Der va møkje folk så va kommen inn – så eg lurte meg ut bakveien. (...) Å så satt han hemma. Så satt eg meg te å skrika, morr for eg syntes det va så flaut å ekkelt. Eg fekk ikkje fem øre. (...) Så sa eg : "At om eg må sulta i hjel så går eg aldri meir opp der. "Eg ska prøva å se om eg kan få meg ei hyra," sa han."

"Eg hadde ikkje nåke pengar. --- Det va syster mi så sa det: "Vil du ha det på denna måten du, at du svelt ihjel både du og ungane? – "Ja, ka ska eg gjera då?" sa eg. Så sa hu: "Ska eg gå for deg då?" På forsorgen sa me no då – fattigkassen. "Ja, eg går ikkje," sa eg. Men hu gjekk hu. Akkurat så eg skulle få en million når eg fekk bara nåken å tyve kroner." (I. nr. 15)

"Jo, det gjekk på ein måte. Men det va ein gang – ein gang kan eg huska spesielt. Tre uker tror eg det va. Då måtte me rett å slett gå på forsorgen. Fekk 14 kroner ukå. Det kan du tro va pinligt. Men det va'kje så lenge det, for han va ivrige itte å få jobb altså. Eg hørte de snakke om matlappar å sånt, vett du. Men eg tror'kje me va opp i det." (I. nr. 16)

Avslutning

Sosio-økonomisk var den gruppen sjømannskoner jeg intervjuet, svært heterogen. For de bedrestilte var det å være sjømannskone i en sjøfartsby som Haugesund en livsform som de var kjent med og innstilt på. Sjøfartsmiljøet gav dem sosial sikkerhet og en stabil og nær omgangskrets. Med færre barn enn i tidligere generasjoner hadde de tid og muligheter til å leve opp til forventningene om å være gode mødre. Eneansvaret hjemme gav dem også økt selvfølelse fordi de mestret rollen som familiens overhode. De likte selvstendigheten og var stolte av hvordan de oppdro barna: "De sa jo at den dere jentungen min va akkurat som ei prinsessa." (I. nr. 3) Noen levde likevel med savnet av ektemannen og mente det var trist å være sjømannskone. Likevel - den eneste

som sterkt beklaget det, var hun som aldri fikk barn: "Det å sitte hemma å lengta å venta det va eit halvt liv. Ja, det va trist." (I. nr. 9)

Hovedinntrykket er likevel at disse sjømannskonene trivdes med livet sitt: "Eg trivdes hemma aleina om kvelden. Ja, det gjor eg. Me va'kje vante me nåke aent. Me tenkte ikkje på trivsel då før i tiå. Du va gifte å du sko holla deg te huset." (I. nr.11)

For de dårligst stilte sjømannskonene var ikke savnet av ektemannen et stort problem. For dem, som for mange familier på land, var det å få seg arbeid det altoverskyggende problemet. De daglige bekymringene for framtida gjorde at spørsmålet om trivsel ble irrelevant: "Savna du å kunne gå ut om kvelden?" - "Nei, det gjorde eg slettes ikkje. Eg satt gjerna å så ner på voggå å grein: "Ka ska det bli av deg når du blir voksen?" (I. nr 15)

Kilder

Artikkelen er skrevet med utgangspunkt i "Sjømannsfamilier i Haugesund i mellomkrigstiden", min hovedfagsoppgave i historie ved Universitetet i Bergen 1987. Oppgaven bygger i vesentlig grad på folketellingsmateriale, kirkebøker og intervjuer med 15 sjømannskoner.